

GRAŽINA NARBUTAITĖ

Literatūros muziejus, Vytauto 116, 5400 Šiauliai, Lietuva

POETO JOVARO ASMENINĖ BIBLIOTEKA

Šiauliuose gyveno daug žymių Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjų. Vieni jų čia apsidavė trumpam – metams, keliems, kiti, pragyvenę ne vieną dešimtmetį, tapo neatsiejama miesto dalimi. Toks buvo poetas Jovaras (Jonas Kriškėičūnas, 1880–1967) – vienas populiariausių ir produktyviausių 1906–1914 m. rašytojų. Apie jį buvo daug rašyta, progomis teberašoma ir dabar, ypač Šiaulių krašto spaudoje, o pasirodžiusi B. Prėskienio monografija¹ išsamiai nušvietė visą poeto gyvenimą ir kūrybą. Tačiau mažiausiai yra tyrinėta jo asmeninė biblioteka, nors visi žinojo Jovarą esant aistringą bibliofilą.

Jovaras savo biblioteką pradėjo kaupti dar prieš 1904 m., kai knygnešiu keliais platino draudžiamą lietuvišką spaudą. Šiam pomėgiui atsidėjo įsikūręs gimtuosiuose Kalniškiuose (Šiaulių apskr.), kuriuose ūkininkavo 1911–1945 m. Tuomet ir buvo sukomplektuota asmeninė biblioteka, paties vadinta knygnėliu. Bibliotekos skaitytojais buvo ne tik jo kaimo, bet ir tolimesnių apylinkių gyventojai. Kriškėičūnų ūkis – tai 6,57 ha žemės, kurios 4 ha – antrarūšiai, o liķė, ketvirtos rūšies, mirko pelkėje, ir du pastatai: paprasta, be jokių prašmatnybių troba ir tvartas. Jame tilpo šienas, jauja, svirnas, kūtė su trimis karvėmis ir arkliai. Kieme girgždėjo dvišakė svirtis². Prie namų Jovaras buvo įveisęs ir išpuoselėjęs sodą bei gėlyną, kurį pats prižiūrėdavo su “kažkokių moterišku kruopštumu ir švelnumu”. Kambaryje laikė savo brangiausią turtą – biblioteką. Knygų buvo visur: spintoje, skrynioje, lentynose. Kokio ji buvo dydžio, kam buvo išdalyta, šaltiniai nevienodai nurodo. Vieni mini, jog 3–4 dešimtmetyje Jovaras turėjo apie 1000 įvairiausio pobūdžio knygų ir periodikos. 1926 m. didžiąją jos dalį perdavė Šiaulių m. viešajai bibliotekai, o 1937 m. steigiamai Kultūros švietimo bibliotekai paaukojo išsaugotas “Ažuolo” draugijos bibliotekėlės knygas³. Pats Jovaras 1945 m. teigė, jog turi apie 2000 egzempliorių knygynėlių⁴ ir jį dar papildė naujienomis. Su juo nesiskyrė 1946 m., persikeldamas gyventi į Šiaulius.

1967 m. poetui mirus, jo memorialinis palikimas buvo išsklaidytas. 505 lapai cėlėraščių rankraščių, 240 fotografijų, 250 dokumentų perduoti į Centrinę valstybės archyvą Vilniuje⁵. Kita dalis – baldai, drabužiai, daiktai, 200 knygų biblioteka

¹ Prėskienis B. Jovaras. Šiauliai, 1995. 335 p.

² [Šaulys V.] Medžiokalnis. Svečiuose pas liaudies dainių J. Kriškėičūnā–Jovarā // Diena. 1931. Bal. 19.

³ Šiaulių metraštis. Šiauliai, 1938. Nr. 5. P. 62.

⁴ Petrusis J. Medžiaga Jovaro biografijai. Šiaulių “Aušros” muziejus (toliau – ŠAM) GEK 1352J–R 79.

⁵ Barzdaitė S. Gausėja eksponatų apie Jovarā // Kultūros barai. 1984. Nr. 8. P. 74.

daugiausia V. Vaitiekūno, artimo Jovaro pažįstamo, pastangų dėka atiteko Šiaulių „Aušros“ muziejui⁶. Kurį laiką šį palikimą tvarkė ir pildė tarybinio laikotarpio istorijos skyrius. 1985 m. dviejų aukštų mūrinis poeto namas buvo perduotas muziejui, o jame fondui tvarkyti ir eksponuoti įkurtas atskiras sektorius. 1986 m. Šiaulių visuomenei duris atvėrė memorialinis Jovaro muziejus. Bėgant metams, jo fondai pildėsi ir 1997 m. pradžioje jau buvo 795 eksponatai. Savoaim suprantama, jog į muziejų pateko tik asmeninės bibliotekos likučiai. Poetas nemažai leidinių buvo paskolinęs ir jų nebeatgavęs, dovanojęs privatiems asmenims ir bibliotekoms, dalis jų žuvo karo metais. 1972 m. Jovaro knygynėlio spaudiniai buvo pažymėti „Aušros“ muziejaus bibliotekos antspaudu. Sektoriumi tvirtėjant, į jo fondus iš įvairių šaltinių pateko dar Jovaro knygu. Tad 1997 m. asmeninėje poeto bibliotekoje buvo 395 pavadinimų 448 knygos ir brošiūros, 367 įvairios periodikos numeriai. Ji laikoma penkių lentynų knygų spintoje viename memorialinių kambarių.

Nei katalogo, nei kokios inventorinės knygos Jovaras neturėjo ir įgytų spaudinių neregistravo. Tad, kokio dydžio buvo jo biblioteka, dabar sunku tiksliai pasakyti. Tačiau įgytus leidinius jis kruopščiai sutvarkydavo, visą jam reikalingą informaciją įrašydamas pačiame spaudinyje. Matyt, pirmiausia leidinius minkštais viršeliais (tokių buvo dauguma) atiduodavo knygrišiui. Šis knygynėlio savininko nurodymu, o gal ir savo nuožiūra dvi, tris, keturias ar net 12–13 knygelių įrišdavo į vieną rinkinį kietais viršeliais. Nors taip buvo elgiamasi praktiškumo sumetimais, pavienės knygelės nukentėdavo: nemažai jų įrišta be viršelių, kartais be antraštinių, pirmųjų ar paskutiniųjų puslapių, pluoštas vienos knygos lapų buvo įrištas su kita knyga. Įrištieji į vieną rinkinį spaudiniai teminiu požiūriu įvairūs, bet Jovaras stengėsi, jog kartu būtų įrišami Laisvamanių etinės kultūros draugijos, serijų „Kultūros knygynėlis“, „Ūkininko knygynėlis“ leidiniai. Šitaip į vieną rinkinį įrištus spaudinius Jovaras sunumeruodavo, jų antraštinuose puslapiuose šalia klasifikacijos skyriaus raidės ir knygos numerio parašydamas: „1-ji knygutė“, „2-roji knygutė pririšta“, arba antrąjį ir visus paskesnius leidinėlius, įrištus į vieną rinkinį, laikydavo pirmojo leidinėlio priedais, pavyzdžiui: „Sk. D. Nr. 18 to priedas“, „B Nr. 18 priedas. 2-ra knyga“. Įgytus spaudinius Jovaras sunumeruodavo didėjančia tvarka, kaip pats vadino, eiliniai numeriais. Tačiau taip darė nenuosekliai, o gal pats susipainiojęs tokios numeracijos atsisakė. Štai tie patys numeriai 668, 735, 767 įrašyti ne vietoje, bet keliose skirtingose knygose, o po du eilinius numerius, pavyzdžiui, 518 ir 498, 426 ir 311, turėjo tas pats spaudinys. Mažiausias eilinis numeris, rastas Jovaro knygoje, yra 5, didžiausias – 874.

Neturėdamas antspaudu, Jovaras savo nuosavybę paprastai pažymėdavo įrašydamas: „Jovaro knygynėlis“, rečiau – „Jovaro savastis“, „Jovaro-Krikščiuo J. savastis“, „Jovaro savasties knygynėlis“, „Jovaro savas knygynėlis“, „Jovaro k-lis“, „Jovaro-Krikščiuo J. knygynėlis“, „Jovaro nuosava“, „Jovaro nuosavybė“, „Jovaro

⁶ Šiaulių „Aušros“ muziejus. Šiauliai, 1993. P. 25.

nuosavybės knygynėlis”, „J. K-no-Jovaro nuosava”. Retai pasitaiko kitokių įrašų: „Savininkas knygyno vedėjas J. Krikščiūnas-Jovaras”, „Giedrio knygynėlis”, „Viktorijos Krikščiūnienės nuosavybė”, „Viktorijos Liepinskaitės-Krikščiūnienės nuosavybė”, „Viktorijos Liepinskaitės-Sirutavičienės-Krikščiūnienės savastis”.

Su literatūros sisteminimu poetas, matyt, buvo šiek tiek susipažinęs. Gal domėjosi, kaip tvarkosi bibliotekos ir knygynai, gal pavartė I. Kisino sudarytą „Lietuviškų knygų sistematinį katalogą” (1938) ar, pasirėmęs valstietiška logika, fondui sukūrė savitą klasifikaciją. Ji turėjo 11 skyrių, kurių kiekvienas buvo pažymėtas abėcėlės raidėmis: A, B, C, D, E, G, J, K, L, M, P. Skyriui A priskiriami apsakymai, apsakos, romanai, skyriui B – pjesės, skyriui C – poezija, skyriui D – istorija, visuomenės mokslai, skyriui G – žemės ūkio, skyriui J – medicinos, skyriui L – religinė, ateistinė literatūra, skyriui M – skaitymo vadovėliai. Tačiau griežtai savo klasifikacijos nesilaikė. Neaišku, kokius mokslus žymi likę E, K, P skyriai, nes jiems priskirta literatūra teminiu požiūriu yra išties marga. Įrištų knygelių rinkiniai atskirais atvejais priskiriami skyriams K ir P. Literatūros painiava skyriuose rodo Jovaro diletantiškumą, keitusį savo paties nustatytą klasifikaciją. Kiekvienas klasifikacijos skyrius turėjo atskirą numeraciją, jo spaudi iai buvo numeruojami taip pat didėjančia tvarka.

Savamokslio bibliotekininko sutvarkyti spaudiniai atrodė šitaip: viršelyje, jei toks buvo, būtinai antraštiniame puslapyje, kartais trečiame teksto puslapyje Jovaras įrašydavo klasifikacijos skyriaus raidę, knygos tame skyriuje eilės numerį, pavyzdžiui, „Sk. E Nr. 59”, bei žodžius „Jovaro knygynėlis”. Retsykais papildomai pažymėdavo spaudinio eilinį numerį, kainą arba, atvirkščiai, ją nubraukdavo. Jeigu antraštiniame puslapyje šalia knygos serijos pavadinimo nebuvo išspausdinto jos numerio, Jovaras būtinai jį įrašydavo. Taip pat pasielgdavo ir su paskutiniuolu leidinio puslapiu. Jeigu jame buvo išspausdintas puslapis skaitmuo, jį pabraukdavo, jeigu ne – jį įrašydavo, bet ne visada teisingą. Įsigijęs H. Senkevičiaus romaną „Quo vadis?”, išleistą dviem tomis, antrojo tomo pabaigoje įrašė: „I tomas 130 pusl. abu t. – 268 pusl.” Daugiausia informacijos bibliotekos savininkas įrašydavo spaudinio priešlapyje: eilinį numerį, klasifikacijos skyriaus raidę su savo eilės numeriu, žodžius „Jovaro knygynėlis”, knygos pavadinimą, autorių, seriją, kainą, įrišimo kainą ir bendrą jų sumą. Retsykais priešlapyje parašydavo visą knygos turinį. Įrištų knygelių rinkinio priešlapyje Jovaras jas visas išvardydavo, be minėtų įrašų, papildomai pažymėdamas knygelės serijos numerį, jei toks buvo. Jovaro knygose galima rasti anotacijų. Štai J. Paleckio romano „Paskutinis caras” (1937–1938) visų trijų tomų priešlapiuose įrašytos skirtingos anotacijos, iš kurių įdomiausia ši: „Rusijoj gyvenęs ir Rusijos istorijos specialistus žinovas, iš savo gilių žinių surinktų iš tikrų šaltinių ir persitikrintų visoj tikrenybėj, surašė mūsų gerasis darbo žmonių draugas Justas Paleckis”. Poetas šiuose puslapiuose rašydavo mėlynu, violetiniu, juodu, žaliu, raudonu rašalu, retkarčiais – skersai ar vertikaliai. Griežtos įrašų sekos nesilaikė, bet juos visus pabraukdavo keliais brūkšniais: vienu tiesiu, antru trumpesniu vingiuotu. Antraštiniame puslapyje taip pabraukdavo išspausdintą

antraštę. Visi įrašyti eiliniai numeriai, knygos bei jos įrišimo kainos ir bendra suma, "Spindulio" bei "Ažuolo" draugijų antspaudai visada esti nubraukti. Patys leidinių tekstai, išskyrus Jovaro poezijos knygeles, nepirašinėti. Pasak atsiminimų autorių, poetas knygas labai gerbė ir saugojo, mielai jas skolindavo kitiems ir labai supykdamo ant tų, kurie knygų negrąžindavo arba grąžindavo apdraskytas, suteptas. Tačiau, vartant šitaip prirašinėtus ir pribraukytus spaudinius (tokių yra dauguma), atsiskleidžia itin savitas bibliotekos savininko požiūris į knygas.

Ant 30 įrištų knygų viršelių Jovaras buvo užklįjavęs nedideles šviesaus popieriaus lipdes. Jose įrašydavo klasifikacijos skyriaus raidę su knygos eilės numeriu ir, jei tilpdavo, knygos ar klasifikacijos skyriaus pavadinimą, pavyzdžiui, "E Nr. 59 gamtos mokslų filosofija". Ant sugadintos lipdės užklijuodavo kitą su tiksliau įrašū.

Savo poezijos knygeles, kurių vieno pavadinimo turėjo po 2–7 egzempliorius, ypač brangino, laikė jas neįkainojamomis muziejinėmis vertybėmis. Jų priešantraštiniuose ir antraštiniuose puslapiuose įrašydavo papildomų pastabų, pavyzdžiui, "Signalinis egzempliorius. Jovaro muziejinė knyga nė už jokią kainą neparduodama" (rinkinyje "Amžinos dainos", 1914). Rinkinio "Eilės ir dainos" (1947) egzemplioriuose yra tokie įrašai: "Skaitytojams neišduodama. Neįkainota. Neparduodama. Knygynuose nebegaunama. Bibliotekos-skaityklos gali ją įsikainuoti kokia tik nori kaina. Knygynuose už jokią kainą negaunama, jau išparduota". Leidinio "Eilės ir dainos" (1952) signalinis egzempliorius "niekam neišduodamas nė už didžią kainą neparduodamas, lieka amžinoji Jovaro muziejinė nuosavybė". Panašiai Jovaras vertino ir savo knygeles "Jausmų kibirkštelės" (1908), "Parinktosios eilės" (1923). Poetas neapsiriko, nes šitaip prirašinėtos knygelės išties tapo muziejaus eksponatais.

Jovaro asmeninėje bibliotekoje yra 53 leidiniai su dedikacijomis, iš jų 43 poetui dovanoti jo gimtadienių, įvairių susitikimų progomis, 10 – paties Jovaro kam nors skirti, bet vėliau perduoti memorialiniam muziejui. Poeto artimieji parinkdavo knygas, atsižvelgdami į jo literatūrinį skonį: žmona padovanojo leidinį "Žemaitė gyvenime ir kūryboje" (1950), duktė Laima, linkėdama "tvirčiausios sveikatos ir ilgo ilgo gyvenimo", įteikdavo romanus: A. Venclovos "Gimimo diena" (1960), Charitono "Chairėjas ir Kalirojė" (1959), Ž. Verno "Dvidešimt tūkstančių mylių po vandeniu" (1958). Kiti asmenys taip pat dovanodavo grožinės literatūros kūrinius: kuršėniškis B. Romaitis – Just. Marcinkevičiaus poemą "Dvidešimtas pavasaris" (1956), E. Mieželaičio "Mano lakštingala" (1956), studentė J. Zimbaitė savo "mėgstamiausiam poetui" įteikė M. Džalilio eilėraščių ciklą "Moabito sąsiuvinis" (1964). Įdomu paskaityti rašytojų dedikacijas. A. Bieliauskas "tauriam mūsų liaudies sūnui, poetui, iš kurio nė vienas mokėmės gyvenimo išminties" skyrė romaną "Rožės žydi raudonai" (1959). Šiaulių poetė O. Lukauskaitė (Poškienė, 1906–1983) Jovarui dedikavo savo antrąją poezijos knygelę "Eilėraščių kraitis" (1939). Šiauliuose apsilankęs J. Paukštelis padovanojo romaną "Jaunystė". I. Šeinius autografa galime pamatyti jo knygoje "Aš dar kartą grįžtu" (1937). A. Vienuolis 1931 m. Anykščiuose viešėjusiam "dailės draugui poetui" paskyrė savo "Raštų" penktą

tomą (1930). Redaktorius J. V. Girdvainis “širdingiausios giesmelės “Ko liūdi putinėli, ko liūdi” autoriui” padovanojo biografiją “Aušrininkas Jonas Šliūpas” (1937). Likusius leidinius dovanojo įvairūs kolektyvai. Tarpukario metais Jovarui savo leidinius skyrė laikraščio “Mūsų rytojus” redakcija (T. Ivanausko “Žmogus ir gyviai”, 1928) ir Miškų departamentas (“Puoškime ir turtinkime Lietuvą medžiais”, 1940). Tarybiniais metais puošnius fotografijų, dailės albumus “mylimam liaudies dainiui” dedikavo Šiaulių laikraščio “Raudonoji vėliava” redaktorius P. Narbutas ir jaunųjų rašytojų sekcijos nariai. Kartais per vieną gimtadienį Jovaras gaudavo po kelis to paties albumo egzempliorius. Dažni poeto svečiai – Šiaulių pedagoginio instituto dėstytojai ir studentai. Linkėdami “savo liaudžiai dar žydėti”, įteikė “Lietuvių liaudies meno” albumus (1956–1958), “Petras Cvirka gyvenime ir kūryboje” (1953), J. Janonio eiles “Naujas rytas” (1960), S. Stankevičiaus “Pasakėčias” (1959). Kiekvienas kolektyvas, apsilankęs poeto namuose, palikdavo ką tik išleistą dedikuotą knygą: Šiaulių ekskursijų biuras – P. Gudyno “Lietuvių tarybinė dailė” (1961), Jovaro šokių ir dainų ansamblis – A. Kučo “Grafika” (1960), pedagogai – A. Juškos dvi tomų “Lietuviškos dainos” (1954). Šiaulių pedagoginės mokyklos literatai poeto biblioteką papildė J. Dovydaičio romanu “Dideli įvykiai Naujamiestyje” (1953), S. Zlobino dvi tomiumi “Stepanas Razinas” (1953). Į Jovaro namus dažnai sugužėdavo Šiaulių, Jonišio vidurinių mokyklų moksleiviai, mažieji literatai. Pagarbiai palinkėję “saulėto gražaus gyvenimo rudenio”, mokinukai įteikė šias knygas: S. Nėries “Rinktinė” (1950), T. Tilvyčio “Rinktinė” (1950), A. Mickevičiaus “Vėlinės” (1958), K. Miksato “Švento Petro skėtis” (1961), I. Kozlovo “Gyvenimas – kova” (1959), J. Macijausko “Už liaudies laimę” (1957), Jovaro “Eilės ir dainos” (1952). Dažna dedikacija, įrašyta dovanotoje knygoje, prasidėdavo ar baigdavosi jei ne visu Jovaro eilėraščiu, tai bent jo dvieliu, ketureiliu. O vieną leidinių poetui vaikai padovanojo su visu sveikimo kalbos juodraščiu. Daugumą šių knygų Jovaras gavo jau gyvenimo saulėlydyje, kai, nusilpus sveikatai, nebegalėjo jų skaityti.

Įdomios ir paties Jovaro parašytos dedikacijos. Savo žmonai Viktorijai vardadienio proga padovanojo knygą “Lietuvių literatūra kovoje prieš klerikalizmą” (1951). Kaimynei O. Laumakienei 1943 m. skyrė savo rinkinį “Parinktosios eilės” (1923) – “savo sielos kūrėlius, iš meilės – ilgesio giminius, margo gyvenimo kovos išauklėtus”. Kitai kaimynei Ulevičienei padovanojo J. V. Gėtės “Jaunojo Verterio kančios” (1932). Mielai vadinęs “LTSR tarybinis rašytoju”, “savo sielos kūrėlių pluoštelį” – rinkinį “Eilės ir dainos” (1947) dedikavo ne tik “mielam draugui J. Būtėnui”. Jo egzempliorius įvairiomis progomis dovanojo Šišlai, kaimynei M. Varnauskienei, gydytojui Volpertui, B. Grigūytei. Pastariesiems trims kitoje frontispiso pusėje buvo parašęs savo eilėraščių “Erškėtrožių margas vainikas”. Pasak atsiminimų autorių, Jovarui labai nepatiko tas frontispisas – dailininko T. Kulakausko pieštą portretą laikė savo karikatūra. Du šio rinkinio 1952 m. leidimo egzempliorius Jovaras dedikavo Sakalauskaitei ir I. Mataičiui. Sakalauskaitei dovanoto rinkinio kitoje frontispiso pusėje yra kažkieno gausu nupieštas peizažas.

412 Jovaro "savasties" knygų yra registruotos "Aušros" muziejaus bibliotekos inventorinėje knygoje ir antspauduotos stačiakampiu muziejaus bibliotekos antspaudu. 36 spaudiniai yra registruoti muziejaus gaunamų eksponatų knygoje, todėl laikomi muziejaus eksponatais, nors jie neant-spauduoti. 56 leidiniai yra antspauduoti kitokiais antspaudais. Pas Jovarą liko 15 spaudinių, pažymėtų "Ažuolo" draugijos antspaudu, ir 30 – abiejų draugijų, "Ažuolo" ir "Spindulio", antspaudais. Asmeninėje bibliotekoje taip pat saugoma 11 leidių, priklausiusių kitiems savininkams. I. Kisino sudaryta katalogas yra pažymėtas Šiaulių literato A. Muižės (1923–1979) antspaudu: "Aleksas Muižė Nr. 45". Trys knygos paženklintos Juozo Petrulio (1904–1975) antspaudu: "J. Petrulis". 1938–1944 m. dirbdamas Šiaulių "Aušros" muziejuje, jis rinko medžiagą apie Jovarą. Ją sutvarkęs, 1960 m. perdavė muziejui. 7 knygos priklausė spaudos kolekcininkui P. Gasiūnui (1897–1966) ir yra pažymėtos apvaliu jo antspaudu: "P. Gasiūno lietuvių spaudos kolekcija".

Jovaras knygoms įsigyti pinigų negailėjo, todėl smalsu buvo sužinoti, kiek gi kainavo muziejui atitekusios 448 knygos, brošiūros bei 367 periodikos egzemplioriai. Suskaičiavus paaiškėjo, jog šios bibliotekos dalies vertė – 550,60 litų, 1300,59 rublių, 0,70 dolerio, 0,24 markės. Knygų kainos svyravo nuo 20 centų iki 10 litų, nuo 5 kapeikų iki 50 rublių. Atskiri tarpukario laikraščių numeriai kainavo 20–30 centų, žurnalų – 40 centų. Periodikos metų prenumerata svyravo nuo 3 iki 15 litų. Laikraščių, išleistų iki 1918 metų, atskiri numeriai kainavo 6–7 kapeikas, o jų metinė prenumerata – 3 rublius. Tarybiniais metais leistų dienraščių kainos svyravo nuo 2 iki 30 kapeikų, savaitraščiai kainavo 0,50–1, žurnalai – 2,50–5 rublius. Knygynėlio savininkas turėjo 122 įrištus leidinius. Knygrišio darbui apmokėti poetas išleido 214,20 litų ir 36,80 rublius. Spaudinių "aptaisymų" kainos svyravo nuo 50 centų iki 5 litų, nuo 2 iki 9 rublių. Šios sumos apskaičiuotos remiantis tik tais spaudiniais, kuriuose kainos buvo pažymėtos.

Poetas įsigydavo ne tik jam pačiam patikusius spaudinius. Biblioteką komplektavo atsižvelgdamas į savo kaimynų valstiečių poreikius, pasaulėžiūrą. Tad išlikusi jos dalis teminiu požiūriu yra labai įvairi ir ją galima aptarti detaliau. Bendrajame skyriuje yra 10 knygų (9 pavadinimai). Spaudos istorijai skirtas K. Korsako pranešimas "Lietuviškos knygos 400 metų kelias", išleistas atskiru leidiniu 1948 m. Čia yra vienintelė rekomendacinės literatūros rodyklė "Jovaras" (1964), sudaryta B. Knizikevičienės. Specifinis jos bruožas – kraštotyros elementai: atskleisti poeto ryšiai su Šiauliais, vietiniu literatūriniu gyvenimu, Šiaulių spauda⁷. 1940 m. poetas buvo priimtas į LTSR tarybinių rašytojų sąjungą, tad turėjo įsigijęs 1945 m. išleistas TSRS tarybinių rašytojų sąjungos įstatus. Iš gausiai prenumeruotos, pirktos periodinės spaudos bibliotekoje yra likę nepilni įvairių metų komplektai ar tik atskiri numeriai, iš viso 367 egzemplioriai. Krikščionių namuose skaitė šiuos laikraščius: "Laisvoji mintis" (1912, 1913, 1935–1936, 1939–1940), "Lietuvos aidas"

⁷ Žukaus V. Lietuviškieji literatūros bibliografijos šaltiniai. V., 1979. P. 96.

priedą "Mūsų ūkis" (1918), "Lietuvos ūkininkas" (1906) ir jo priedą "Savivaldybė ir kooperacija" (1922–1923), gotišku šriftu Tilžėje spausdintą "Rytojus" (1921), "Skardo" priedą "Dūmos darbai" (1907), "Sveikata" (1911), "Šiaulių naujienos" (1925), "Visuomenė" (1910), "Žarija" (1907), "Žemdirbių balsas" (b. m.), "Žemė" (1913, 1918, 1920–1923, 1926). Kiti laikraščiai yra išleisti tarybiniais metais, tačiau Jovaras išsaugojo tik tuos numerius, kuriuose buvo publikuota jo paties kūryba, apžvalginiai gyvenimo ir kūrybos straipsniai, naujų Jovaro rinkinių recenzijos. Tai "Komjaunimo tiesa" (1950, 1956, 1965), "Leniniečio kelias" (1950, 1951, 1955), "Leninietis" (1960, 1965), "Literatūra ir menas" (1947, 1949, 1950, 1953 m. Nr. 37 Jovarui padovanojo LTSR rašytojų sąjungos pirmininkas J. Šimkus), "Raudonoji vėliava" (1946, 1948, 1950–1958, 1960–1962, 1965), "Tarybinė tėvynė" (1955), "Tarybinis pedagogas" (1960), "Tarybų Lietuva" (1947), "Tiesa" (1945, 1949–1952, 1955, 1960, 1966, 1967), "Už Tarybų Lietuvą" (1943 m. Nr. 19 buvo išspausdintas Maskvoje ir lėktuvu atgabentas į Lietuvą), "Valstiečių laikraštis" (1950), "Krasnoje znamia" (1951), "Sovetskaja Litva" (1960). Jovaro knygnėlyje buvo galima pavarstyti tokius žurnalus: "Jaunimas" (1926–1931, 1934–1935), "Jaunimo gretos" (1944), "Komunistas" (1945), "Kultūra" (1923), "Mūsų jaunimas" (1936), "Naujoji gadynė" (1916), "Pasaulėžiūra" (1934), "Pergalė" (1945, 1955), "Raštai" (1941), "Švyturys" (1950), "Vaga" (1931), "Žemės ūkis" (1930–1932). Išsiskiria puošnūs fotografijų albumai, dovanoti Jovarui įvairiomis progomis. Vieni jų šlovina LTSR gerovę, kiti (A. Matučio, V. Stanionio) kuklesni, apie Dainavą, Nemuno upę.

Filosofijos, psichologijos skyriuje yra 23 leidiniai. Tai antikos išminčių Diogeno ir Sokrato trumpos biografijos, J. Kairiūkščio "Gamtos mokslų filosofija" (1926). Poetas domėjosi V. Lenino, J. Stalino gyvenimu, turėjo įsigijęs 9 jų parašytus veikalus. Nesvetimi jam buvo ir subtilesni psichologijos mokslai. Skaitė N. Indrašiaus, E. Kue darbus apie įstaigą, jos įtaką žmogaus veiksams. Gausiausia yra etikos leidinių lentyna. Tai J. J. Aisčio, V. Paukščio-Švenčioniškio, J. Ščensnolevičiaus darbai apie gyvenimą, meilę, padorų elgesį. Iš verstinės literatūros minėtinos įdomios L. Krzywicki, N. Rubakino, S. Smilesio, O. Swet-Mardeno knygos apie etines žmogaus elgesio normas, savęs suradimą bei įsi-tvirtinimą gyvenime.

Jovaro pažžiūros per gyvenimą labai kito. Vaikystėje įskiepytas pamaldumas pamažu transformavosi į nebetikėjamą kunigais, jų skelbiamomis tiesomis, ir laisvamanybę, o artimos, suprantamos socialdemokratų pažžiūros 1948 m. atvedė jį į TSKP eiles. Poetas noriai pirkė ir skaitė religinę bei ateistinę literatūrą, stengėsi išsiaiškinti jam rūpimus tikėjimo klausimus. Jo bibliotekoje yra 41 tokio pobūdžio leidinys (33 pavadinimai). Tai ne tik originalūs L. Adomausko, A. Janulaičio, T. Karušio, J. Laisvūno, V. Šilkarskio, A. Žukausko, bet ir verstiniai M. J. Gauvin, R. G. Ingersoll, V. K. Nikolskio, N. Rubakino lais-vamanybės, religijos ir mokslo santykius nagrinėjantys darbai. Greta jų matome dvi maldaknyges – "Auksa altorius" (1879) ir "Givėnimaj szwentuju diewa" (1862), bei L. Tolstojaus "Kristaus mokslas vaikams teikiamas" (1919). Krikščionybės problemas nagrinėja

J. Ilgūno, J. Cabe, N. Gusevo knygelės, o katalikybės Lietuvoje tema yra Untulio ir J. Laisvūno studija „Nuo Perkūno iki Bazilikos“ (1938) bei K. Valonio „Prelatas Olšauskas“ (1929). Apie kitas religijas skaitytojai galėjo sužinoti vartydami trumpus M. Liuterio, Ž. Kalvino, Budos, Konfucijaus gyvenimo aprašymus. Dalį šios lektūros išleido Laisvamųjų etinės kultūros draugija bei jos rėmėjai, Lietuvių laisvamųjų federacija JAV. Kai kurie spaudiniai yra laikraščio „Laisvoji mintis“ straipsnių atspaudai.

Visuomenės mokslų skyriui priklausytų 27 knygos (25 pavadinimai). Ši teminiu požiūriu marga lektūra, kone visa išleista pokario metais Politinės literatūros ir „Tiesos“ leidyklų, yra apie tarybinę demokratiją, nacijų lygiateisiškumą Tarybų Sąjungoje, LTSR inteligentijos uždavinius ar tuometinę tarptautinę padėtį. Čia rasime R. Šarmaičio knygą „Lietuvos Komunistų partijos kova dėl lietuvių tautos laisvės ir nepriklausomybės“ (1947), „Komunistų Internacionalo manifestą...“ (1919), VKP(b) istoriją (1949) ir šios partijos įstatus lietuvių bei rusų kalbomis. Iš ekonomikos srities minėtini du Budrio darbai, yra N. A. Voznesensio „1946–1950 metų penkmečio planas...“ (1946). Teisei atstovautų V. Niunkos, V. Viršilos brošiūros, verstinė V. Karpinskio „TSRS piliečių teisės ir pareigos“ (1946). Socialinio draudimo tema yra B. Solovjovo brošiūra „Darbininkų ligos kasos“ (1913). Moters vietą visuomenėje aptarė A. Kolontai leidinyje „Šeimyna socialistinėje darbininkų valstybėje“ (1920). Tėra du tautosakos rinkiniai: „Lietuviškų dainų“ dviomis (1954) ir „Lietuvių tautosakos rinktinė“ (1954). Tarpukario visuomeninė literatūra buvo išleista ir išspausdinta Vilniuje, Šiauliuose, Čikagoje (JAV). Ideologinė literatūra daugiatūkstantiniais tiražais buvo išspausdinta Vilniaus J. Janonio, „Vaizdo“, „Tiesos“, Kauno „Spindulio“, K. Poželos, V. Kapsuko–Mickevičiaus spaustuose.

Nemaža matematikos ir gamtos mokslų lentyna (37 pavadinimų 40 knygų) rodo įvairius bibliofilo interesus. Iš astronomijos literatūros minėtini J. Adomaičio-Šerno „Apie žemę ir kitus svietus“ (1896), A. Petrikos „Atmosfera...“ (1919), verstiniai J. I. Perelmano, E. Reclus, N. Rubakino, I. V. Sergejevo, B. A. Voroncovo-Veljaminovo leidiniai. Poetas buvo įsigijęs tris K. Šakenio „Fizikos“ (1920) dalis, I. Končiaus, V. Lunkevičiaus, A. I. Vojeikovo knygas apie geologiją ir meteorologiją. Populiarūs buvo J. Adomaičio-Šerno „sutaisyti“ V. K. Bitnerio, J. Nusbaumo-Hilorovičiaus ar J. Ilgūno išversti M. W. Meyer biologijos darbai. Čia matome du I. P. Borodino ir O. Šmeilio botanikos vadovėlius. Skaitytojai bibliotekoje galėjo rasti originalius K. Aleksos, T. Ivanausko zoologijos darbus, J. Laukio verstą T. Zell tomą „Gyvulių protas“ (1915), taip pat M. Šalčiaus išverstas Č. Darvino kelionių „Biglio“ laivu aprašymų ištraukas (1912). Bene gražiausias šio skyriaus ir visos bibliotekos leidinys – 36 iliustruotų lapų aplankas „Paukščių paveikslai“ (b. m.). Spalvotos reprodukcijos yra užklijuotos ant didelio formato pilko atspalvio lapų. Juos sklaidydamas, skaitytojas galėjo pažinti įvairių geografinių platumų margasparnius gražuolius, sužinoti lietuviškus ir lotyniškus jų vardus. Ikitarybinė gamtos mokslų literatūra buvo verčiama iš kelių užsienio kalbų, tuo tarpu pokario lektūra – tik iš rusų kalbos. Šias knygas išleido ir išspausdino įvairios Vilniaus,

Kauno, Šiaulių, Marijampolės, Tilžės ir Leipcigo (Vokietija), Čikagos ir Filadelfijos (JAV) leidyklos bei spaustuvės. Ne vienas šių leidinių yra didesnės nei 100 puslapių apimties, beveik visi gražiai iliustruoti. Dalis šio skyriaus knygų buvo išleistos “Kultūros knygynėlio”, “Pažinkime visatą”, “Valstiečių laikraščio” knygynėlio serijomis.

Taikomųjų mokslų literatūra pagal spaudinių gausą (120 pavadinimų 123 knygos) poeto bibliotekoje užima antrą vietą. Ją skaitydamas, Jovaras siekė pažangiau ūkininkauti, gražinti buitį, sveikiau gyventi. Nešykštėjo ja dalytis ir su savo kaimynais. Pats būdamas nestiprios sveikatos, domėjosi populiaria medicina literatūra, supažindinančia su žmogaus anatomija (J. Barono, N. Osipovskio), savęs priežiūra bei kūno kultūra (J. Kvedaro, J. Šliūpo, D. Edvardas), psichologine, dorovine ir lytinio gyvenimo higiena (F. Cole, V. Lašo, W. Šaffto), vaikų auginimu ir gerontologija (V. D. Markuzon, M. H. Sanger, E. Rodè). Pasmalsavus, kodėl taip domisi seksologijos literatūra, atsakydavo, kad žinoti reikia apie viską, ir mėgdavo pakartoti romėnų posakį, jog nėra pasaulyje blogos knygos, iš kurios protingas žmogus neturėtų ko pasiimti⁸. Skaitė leidinius apie širdies, įvairias užkrečiamas ligas (E. M. Geravičiaus, J. Kupčinsko, L. Laucevičiaus, Šeštoko-Margerio), kaupė veterinarijos knygas (V. Kartelės, Motiejūno, A. Petrausko ir kt.). Savo bibliotekoje turėjo tris inžinerijos mokslų leidinukus (J. Juškos, V. Lunkevičiaus). Išskirtinę vietą joje užėmė žemės ūkio literatūra. Mėgo ir pirkto įvairius kalendorius: “Sodžiaus...” (1923–1924, 1926), “Artojo...” (1924), “Ūkininko patarėjo...” (1928), “Valstiečių laikraščio...” (1950), “Ūkininko vadovą” (1926). Domėjosi, kokia technika tinkamai įdirbti žemę (J. Kriščiūno, J. Tonkūno), kokiomis trąšomis ją tręšti (J. Kriščiūno, P. Varikojo, K. Šponholco), kaip įrengti pagalbinius pastatus ir juose laikyti žemės ūkio produkciją (J. Kriščiūno, S. Mastauskio). Skaitė knygas apie javų ir kitų augalų auginimą, pašarines žoles, pievų ir ganyklų priežiūrą (J. Dabkaus, J. Kriščiūno, J. Kriščiūno, J. Tonkūno, V. Vilkaičio, S. Mastauskio). Jo bibliotekoje buvo įvairių sodininkystės ir vaisininkystės leidinių, vadovėlių (J. Kriščiūno, S. Mastauskio, P. Rimkaus, P. Senvaičio, J. Strazdo, A. Urbono, V. Vilkaičio, A. Zaleckio), taip pat keturi M. Sielskio sodininkystės įstaigos “Flora” Šiauliuose kainininkai. Poetą domino įvairių daržovių ir gėlių auginimas (J. Kriščiūno, P. Rimkaus, J. Strazdo). Skaitė specialistų patarimus, kaip laikyti, prižiūrėti karves, veršėlius, arklius, kiaules, naminius paukščius, bites (M. Ambrozo, K. Čikoto, J. Grumskio, L. Mikuckio, K. Palei, M. Stankevičiaus, J. Strazdo, A. Stulginskio, J. Trojanovskio), domėjosi, koku pašaru juos šerti (K. Danta, Ivanauskas, J. Kriščiūnas), kaip laikyti ir perdirbti maisto produktus (J. Acus-Acuko, J. Kupriūno, Petrušauskienės). Čia rasime du namų ruošos vadovėlius, įvairius kulinarijos, vaisių sulčių ir vyno gamybos (S. Bagdono, E. Dargytės, A. Gudelienės, M. Poželaitės, B. Švipaitės, J. Valatkos), ligonių slaugos (J. Kvedaro) leidinius. Jovaras turėjo vienintelę knygelę apie “Varpo” bendrovės spaustuvę (1924) bei tris M. Ivanausko, K. Reisono

⁸ Sabaliauskas J. Dar šiek tiek apie poetą Joną Kriščiūną–Jovarą. ŠAM GEK 41030/J–R 626. P. 7.

darbus kaimo statybos temomis. Taikomųjų mokslų literatūra buvo išleista įvairių organizacijų ir išspausdinta ne tik Lietuvoje. Didžioji jos dalis gausiai iliustruota, išleista populiariomis serijomis: „Kultūros knygynėlis“, „Šeiminkės knygynėlis“, „Ūkininko knygynėlis“, „Valstiečių laikraščio“ knygynėlis, „Viensėdžio knygynas“.

Asmeninėje bibliotekoje yra 15 meno literatūros leidinių, kurių dauguma buvo padovanota Jovarui įvairiomis progomis. Tai keturi „Lietuvių liaudies meno“ (1956–1958) tomai, P. Gudyno parengta „Lietuvių tarybinė dailė“ (1961), A. Žmuidzinavičiaus tapybos (1957), A. Kučo grafikos (1960) albumai. Poetas buvo įsigijęs dvi V. Švipo architektūros knygas, A. Tamošaičio leidinių „Audimas“ (1933), J. Bendoriaus harmonizuotas liaudies dainas „Aušrelei beauštant“ (1934), N. Karincevo biografiją „Paganinis“ (1939). Taip pat turėjo tris Šiaulių kultūros namų dainų ir šokių liaudies ansamblio, 1962 m. gavusio Jovaro vardą, 1953–1963 m. koncertų programas. Meno albumai buvo išleisti Grožinės, Politinės ir mokslinės literatūros leidyklų, išspausdinti Kauno K. Požėlos spaustuvės.

Gausiausią asmeninės bibliotekos dalį sudarė kalbotyros, literatūros mokslo, grožinės literatūros knygos (112 pavadinimų 148 knygos). Jos poetui buvo ir dvasinė atgaiva nesibaigiančių kaimo darbų sekoje, ir poetinė mokykla, nes jokiaje valdiškoje jam taip ir neteko mokyti. Su bendraisiais kalbotyros dalykais jį supažindino Z. Aleksos „Išvirkščias mokslas arba kaip atsirado kalbos“ (1913), kirčiavimo vadovėlis, mus pasiekęs be viršelio ir antraštinio puslapio. Literatūros mokslą poetas galėjo pažinti skaitydamas ne tik K. Jurgelionio „Deklamatorių“ (1911), J. Trikūno „Spindulėlių“ (1934) ar S. Česūno „Poezijos ir prozos teoriją“ (b. m.). Tokios knygos kaip A. Petrikos „Lietuvių tautinio atbudimo pionieriai“ (1939), „Lietuvių literatūros istorija“ (1923), „Tarybų Lietuvos rašytojai“ (1957), „Petras Cvirka gyvenime ir kūryboje“ (1953) bei du Žemaitėi skirti leidiniai (1938, 1956) padėjo jam aprėpti kone visą lietuvių literatūros lauką. Jovaras domėjosi S. Anglickio, A. Churgino, K. Jakubėno, J. Janonio, K. Jurgelionio, Maironio, Just. Marcinkevičiaus, E. Mieželaičio, V. Mykolaičio-Putino, V. Montvilos, V. Mozuriūno, S. Nėries, S. Stanevičiaus, J. Šimkaus, T. Tilvyčio, J. Tysliavos, V. Valsiūnienės, A. Venclvos, Alb. Žukausko poetine kūryba. Jo bibliotekoje buvo poezijos rinkiniai „Eilėraščiai apie Korėją“ (1951) ir „Leninui, Stalinui mūsų daina“ (1952).

Atskirai reiktų pakalbėti apie paties Jovaro kūrybos rinkinius. 1906–1961 m. jų buvo išleista 15. Pats Jovaras turėjo devynis: vienų buvo įsigijęs po vieną, kitų – po 2–7 egzempliorius. Poetas, pasirodo, neturėjo ne tik savo pirmosios, dar P. Višinskio redaguotos knygelės „Žibutė“ (1906), bet ir vėlesnių: „Amžinos dainos“ (1911), „Pirmieji žiedai“ (1909), „Širdies balsai“ (1908), „Tėvynės laukuose“ (1909). Jovaras produktyviausiai reiškėsi iki Pirmojo pasaulinio karo. Vėlesnės tarybinių metų kūrybos rinktinės buvo papildomos anksčiau parašyta poezija ir proza. Štai paties Jovaro ranka signaliniuose jo rinktinių „Amžinos dainos“ (1914), „Jausmų kibirkštėlės“ (1908), „Parinktosios eilės“ (1923), „Sielos aidas“ (1913) egzemplioriuose įrašyta, jog visi jų eilėraščiai yra perrašyti, pataisyti ir 1945–1946 m. nusiųsti LTSR

rašytojų sąjungai rengti kūrybos rinktinę. 1951 m. rinkinio sudarytojui A. Žukauskui poetas pasiuntė savo pataisytus eilėraščius, kurie 1908 m. buvo išspausdinti rinkinyje "Kibirkštis". Iktarybinėse poeto knygelėse nebuvo bibliografinių pastabų, tuo tarpu dvi tarybinių metų jo knygos išleistos su bibliografijomis. Štai rinkinyje "Eilės ir dainos" (1947) yra J. Būtėno sudaryta beveik pilna Jovaro raštų bibliografija, apimanti ne tik jo poeziją, bet ir publicistiką nuo 1901 iki 1941 metų. Pateikta abėcėlinė turinio rodyklė. Pilniausiame poezijos ir prozos leidime "Neliūdėk, berželi" (1955) yra poeto autobiografija. J. Būtėno bibliografinės pastabose nurodyta periodika, leidiniai, kuriuose pirmą kartą buvo išspausdinti Jovaro kūrinėliai, pateikti tie darbai, kurie spausdinami iš rankraščių. Priedas – eilėraščių abėcėlinė turinio rodyklė. Poetas turėjo šešis rinkinius, kuriuose greta kitų lietuvių rašytojų kūrinių buvo išspausdinti jo darbai: "Kibirkštis" (1908), "Kovotojų giesmės" (1914), "Vėliavos" (1948), "Tarybinė lietuvių poezija 1940–1950" (1950), "Lietuvių literatūra kovoje prieš klerikalizmą" (1951), "Mes už taiką" (1952).

Poeto bibliotekos skaitytojai galėjo išsirinkti patikusią A. Bieliausko, P. Cvirkos, J. Dovydaičio, H. Korsakienės, A. Lasto, J. Paleckio, J. Paukštelio, I. Šeiniaus, A. Venclovo, A. Vienuolio, Žemaitės prozos knygą ar literatūrinių raštų almanachus (jų yra keturi). Čia buvo P. Petruilytės, Vydūno, Dviejų Moterų (G. Petkevičaitės-Bitės ir Žemaitės) pjesių. Verstinės literatūros lentyna taip pat gausi. Jovaras turėjo antikos laikų rašytojo Charitono kūrinį "Chairėjas ir Kaliojė" (1959), L. Rėzos 1824 m. parengtą Ezopo pasakėčių leidimą, kuriame pirmą kartą buvo išspausdintos K. Donelaičio pasakėčios. Greta amerikiečio D. Steinbeko ("Rūstybės kekės", 1947), lenkų A. Mickevičiaus ("Vėlinės", 1958), M. Radzevičaitės, H. Senkevičiaus ("Quo vadis?", 1927), prancūzų A. Franco, F. Hudoro, V. Hugo, O. Milašiaus ("Poemos", 1931), Ž. Verno rikiavosi rusų S. Aksakovo, L. Andrejevo, A. Čechovo ("Stepė", 1948), M. Gorkio, V. Korolenkos apsakymai rusų kalba, A. Puškino, M. Šolochovo, L. Tolstojaus, I. Turgenevo, P. Vasiljevės, S. Zlobino, M. Zoščenkos raštai, taip pat švedo R. Gustafsono, totoriaus M. Džalilio, vengro K. Miksato, vokiečių J. V. Gėtės, G. Hauptmano knygos. V. Krikščiūnienės užrašytuose atsiminimuose minimas įdomus faktas. Kartą poetas sūnaus Giedriaus paprašė iš Šiaulių jam atvežti knygų, "Lietuvos ūkininko" laikraščių ir užsiminė, jog "turiu to rusų rašytojo 4 tomus, kuris kartą pas mus Kalniškiuose 1944 m. nakvojo. Kuris skundėsi, kad vokiečiai jo knygų "Tichij Don" daug sudegino. Dabar to rašytojo – Šolochovo "Tykūsias Donas" lietuvių kalboj visus 4 tomus turiu"⁹.

Negausus bibliotekos geografijos ir istorijos mokslų skyrius (21 knyga). Tai dvi archeologinės studijos – S. Matulaičio "Kaip žmogus gyveno ant žemės" (1903), K. Ceramo "Dievai, kapai ir mokslininkai" (1962), bei vienintelis kraštotyros leidinys "Šiaulių metraštis" (1933). Iš geografijos chrestomatijų minėtina A. Šalčiuvienės 1923 m. parengta "Afrika". A. Busilo, J. Geniušo, didelės apimties D. Ilovaiskio sudarytas rusų kalba (1902) istorijos vadovėliai, K. Gelvainio "Napoleonas Bonapartė"

⁹ Jovaras. Sūnui Giedriui. ŠAM GEK 29671/J–R 365. P. 15.

(b. m.) ne tik vaikams padėjo susipažinti su daugelio tautų praeitimi. Apie Lietuvos istoriją pasakojo K. Bielinio "1905 metai" (1931), K. Sideravičiaus "Nuo Durbės iki Žalgirio" (1944), dvi knygelės apie daktarą J. Šliupą. Visos likusios šio skyriaus knygos – tai ideologizuoti Antrojo pasaulinio karo dalyvių atsiminimai bei jų įvykių vertinimai.

Didesnę Jovaro bibliotekos dalį (301 knyga) sudaro originali lietuvių autorių kūryba. 119 leidinių yra versti iš anglų, graikų, lenkų, prancūzų, rusų, vokiečių kalbų. 17 leidinių greičiausiai taip pat yra verstiniai, tačiau jų paantraštinuose duomenyse neužsimenama apie kokį nors vertimą. Likusieji 8 leidiniai – pagal užsienio autorius "sutaisyti", lietuvių skaitytojui pritaikyti kūriniai. Jovaras komplektavo spaudinius lietuvių kalba, tik trys tėra rusų kalba. Nei enciklopedijų, nei dvikalbių leidinių nėra. Poeto bibliotekos ypatybė yra ta, jog nemažai leidinių jis įsigydavo ne po vieną, bet po kelis ar net daugiau egzempliorių.

Visą gyvenimą poetas domėjosi spauda, jos naujienomis vis papildydavo savo biblioteką. Seniausia jos knyga – 1824 m. Karaliaučiuje išleistas Ezopo pasakėčios, o paskutiniai leidiniai, nudžiuginę poetą, datuojami 1964 m. 1824–1904 m. pasirodė 9, 1906–1939 m. – 282, 1940–1964 m. – 157 Jovaro bibliotekos knygos. Jos buvo išleistos įvairių Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Marijampolės, Tauragės, Telšių, Berlyno ir Tilžės (Vokietija), Maskvos, Leningrado, Voronežo (Rusija), Bostono, Bruklino, Čikagos (JAV) leidėjų ir išspausdintos Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Šiaulių, Telšių, Vilkaviškio, Vilniaus, Seinų (Lenkija), Tilžės, Karaliaučiaus, Leipcigo (Vokietija), Maskvos, Petrapilio, Voronežo (Rusija), Baltimorės, Bostono, Bruklino, Čikagos, Filadelfijos (JAV) spaustuvėse.

Asmeninė poeto Jovaro biblioteka buvo viena didžiausių Lietuvos kaime. Pradėta kaupti dar prieš 1904 m., Antrajam pasauliniam karui besibaigiant siekė iki 2000 egzempliorių. Ne vieną dešimtmetį Kalniškių savamokslio knygynėlis atliko viešosios bibliotekos funkcijas – jo fondas buvo prieinamas kiekvienam. Poetas siekė, jog kuo daugiau sodžiaus žmonių, ypač jaunimo, skaitytų, sužinotų, mokytųsi. Su meile įsigytas knygas poetas taip pat noriai skolino kitiems, nereikalaudamas jokio užmokesčio. Išsaugota bibliotekos dalis (448 spaudiniai) atspindi ne tik paties Jovaro interesus, bet ir parodo, kokią literatūrą skaitė Lietuvos kaime. Poeto bibliotekinė veikla nusipelnė tokios pat pagarbos kaip ir geriausioji jo kūryba. Sulaukęs gilių senatvės, Jovaras išmintingai bylojo: "Iš gero, iš blogo ir iš savo klaidų mokinkimės. Mumyse pačiuose slepiasi dangus ir pragaras. Mes patys esame dievai ir velniai. Ir mes galime savyje išvystyti dieviškas ypatybes arba velniškas. Galime išauklėti savyje "visa galintį dievą" – visa, kas gera, gražu ir malonu. Ir mes – čia žemėje – galime sutverti dangaus karalystę ir savo sielose sukurti amžinas – nesunaikinamas linksmybes"¹⁰ Jos poetui buvo kūryba ir knyga...

Įteikta 1997 m. liepos mėn.

¹⁰ Ten pat. P. 5.

GRAŽINA NARBUTAITĖ

THE PERSONAL LIBRARY OF THE POET JOVARAS

S u m m a r y

One of the popular poets, Jovaras, lived in Šiauliai. He has started to collect a library in 1904 when the Lithuanian press was still banned by tsarist Russia. He had written that there were 2000 books in his collection. However, after his death the heritage was dispersed. Jovaras had never kept any inventory of his collection. Instead he used to write the main data about the publication in it. He had used a primitive classification system. Some of the books were donated with the inscriptions of his friends or the authors. Some of his books (448 items) at present belong to the "Aušra" museum in Šiauliai. The author of the article gives a detailed analysis of the books' contents.